

REACT

Ukrepaj zoper nasilje v družini!

Projekt za podporo sistemu preprečevanja nasilja v družini

Poročilo o izsledkih aktivnosti v okviru projekta

Pravno-informacijski center nevladnih organizacij - PIC

Metelkova 6, 1000 Ljubljana

Tel: 01/521 18 88, fax: 01/540 19 13

Elektronska pošta: pic@pic.si

Spletna stran: www.pic.si

Ljubljana, marec 2011

O PROJEKTU

V letu 2009 je Pravno-informacijski center nevladnih organizacij – PIC v partnerstvu s ciprsko nevladno organizacijo Mediterranean Institute for Gender Studies (MIGS)¹ pričel izvajati projekt REACT – Ukrepajmo zoper nasilje v družini, ki ga je finančno podprla Evropska komisija (Daphne III program).

Namen projekta je dvig ozaveščenosti, znanja in senzibilnosti na področju obravnave primerov nasilja v družini med pravnimi strokovnjaki, sodniki, tožilci, kakor tudi okrepiti možnosti nevladnih organizacij, da se učinkovito vključijo v podporni sistem pomoči žrtvam in aktivnosti za preprečevanje nasilja v družini.

Eden izmed rezultatov tega projekta je pričujoče poročilo, v katerem želimo oceniti stanje na področju nasilja v družini v smislu ocene implementacije Zakona o preprečevanju nasilja v družini in drugih dokumentov ter ugotoviti kaj je potrebno storiti, da bo podporni sistem deloval učinkovit in usklajeno.

V ta namen smo v prvi fazi projekta pripravili študijo, v kateri smo analizirali obstoječi pravni okvir, identificirali akterje na področju nasilja v družini in opredelili njihove vloge v sistemu preprečevanja nasilja v družini in pri posameznih primerih. Na naši spletni strani smo zbrali pomembnejše podatke povezane s področjem nasilja v družini, ki lahko žrtvam pomaga pri iskanju podatkov o obstoječih programih in kontaktih (www.pic.si).

Da bi čim boljše definirali stališča, potrebe in mnenja nevladnih organizacij, ki delujejo na področju nasilja v družini, smo z nekaterimi opravili razgovore, ki so podlaga za poročilo.

Tako se na tem mestu zahvaljujemo Ženski svetovalnici, Društvu za nenasilno komunikacijo, Zavodu EMMA in Društvu SOS telefon za njihov prispevek in posredovanje za poročilo pomembnih informacij.

S pomočjo Centra za izobraževanje v pravosodju ter Strokovnega centra pri Vrhovnem državnem tožilstvu smo organizirali seminar za sodnike in tožilce², ki se srečujejo s primeri nasilja v družini. Zaključki tega seminarja ravno tako predstavljajo podlago za to poročilo in dajejo pomembna izhodišča za razmislek.

Projekt je sicer res namenjen oceni nevladnih organizacij kot del podpornega sistema predvidenega z Zakonom o preprečevanju nasilja v družini, vendar pa smo svoja spoznanja, izkušnje pridobili tudi izven dometa tega zakona, zato poleg ocene implementacije zakona in delovanja podpornega sistema, navajamo tudi probleme ter predlagamo rešitve izven tega, t.j. na področju dela policije in pravosodja.

¹ Mediterranean Institute for Gender Studies, www.medinstgender.org

² Učinkovito sodelovanje na področju nasilja v družini, 17. in 18. februar 2011, Ljubljana

SLOVENSKI ZAKONODAJNI OKVIR OBRAVNAVE NASILJA V DRUŽINI

Zaznave nekaterih strokovnjakov, tudi iz vrst nevladnih organizacij kažejo na pomanjkanje izvajanja zakonov zaradi neobstoja ali obstoja slabega sistema, skozi katerega državni organi izvajajo pristojnosti kot izhajajo iz zakonodaje. Predvsem službe socialnega varstva naj ne bi izvajale pristojnosti, prav tako nevladne organizacije, včasih tudi zaradi pomanjkanja strokovnosti sodstva in tožilstva pri obravnavi žrtev nasilja v družini. Čeprav Zakon o preprečevanju nasilja v družini³ (v nadaljevanju ZPND) predvideva izvajanje izobraževalnih programov za sodstvo in tožilstvo, se ti ne izvajajo oziroma se izvajajo nezadostno.

Tudi Resolucija o Nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009-2014⁴ kot razloge za sprejem in uveljavitev politike preprečevanja nasilja v družini med drugimi navaja neuskkljeno delovanje pristojnih služb in neustrezna povezanost njihovih evidenc, prepočasno odzivanje pristojnih služb v posameznih primerih, nezadostna programska ponudba glede na potrebe uporabnikov, neenakomerna pokritost slovenskega prostora s programi pomoči osebam z izkušnjo nasilja v družini in s programi za povzročitelje nasilja ter neučinkovita porazdelitev sredstev na nacionalni in lokalni ravni za celostno financiranje programov za osebe z izkušnjo nasilja v družini.

Zaradi identifikacije pomanjkljivosti to poročilo predstavlja zakonodajni okvir, ki postavlja temelje podpornemu sistemu za žrtve nasilja v družini, s poudarkom na tistih podpornih sistemih, ki jih predvideva zakonodaja v okviru nevladnih organizacij.

Iz Ustave Republike Slovenije⁵ izhaja, da je Republika Slovenija demokratična, pravna in socialna država, ki zagotavlja uživanje in uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin vsem, ne glede na narodnost, raso, spol, vero, politično in drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katero koli drugo osebno okoliščino. Vsakomur so po ustavi dani pravici do osebnega dostojanstva in varnosti, zagotovljena nedotakljivost človekove telesne in duševne celovitosti, njegove zasebnosti in osebnostnih pravic. Država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere. Zakonska zveza temelji na enakopravnosti zakoncev, otroci pa po sami ustavi uživajo posebno varstvo in skrb, človekove pravice in temeljne svoboščine pa v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.

Ustava kot takšna predstavlja temelj, na katerem je Republika Slovenija utemeljila sprejem Zakona o preprečevanju nasilja v družini, ki poudarja tri temeljne elemente:

- opredelitev nasilja v družini, saj je v preteklosti manko te predstavljal oviro za določitev izhodišča dela strokovnjakov,
- določitev mreže organov in organizacij, ki obravnavajo primere nasilja v družini ter jasna opredelitev pravil in postopkov, zaradi zagotavljanja usklajenega delovanja organov in organizacij pri obravnavanju teh primerov, in

³ <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200816&stevilka=487>

⁴ <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=200941&stevilka=1987>

⁵ Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04 in 68/06

- določitev ukrepov za varstvo žrtev nasilja v družini, ki pa le dopolnjujejo že obstoječe ukrepe, kot jih predvidevajo drugi zakoni. Nekateri drugi zakoni celo v celoti urejajo varstvo nekaterih žrtev, npr. Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih za mladoletne otroke, in se ta zakon le sklicuje nanje.

Namen zakona je tako zagotoviti žrtvam nasilja takojšnjo strokovno pomoč, predvsem z medinstitucionalnim pristopom pri obravnavi primerov nasilja v družini, ter povečati strokovnost obravnavanja nasilja s sprejemom protokolov delovanja kot tudi z izobraževanjem strokovnih delavcev.

Lex specialis narava tega zakona izhaja iz 2. odstavka 1. člena ZPND, saj predvideva, da se za preprečevanje nasilja v družini in za varstvo ter pomoč žrtvi poleg ukrepov, ki jih določa, uporabljajo tudi ukrepi, določeni z drugimi zakoni in na njihovi podlagi izdanimi predpisi.

Poleg Zakona o preprečevanju nasilja v družini problem nasilja v družini oziroma ustreznega ukrepanja ob njegovi pojavnosti obravnavajo še naslednji zakoni:

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR, Uradni list RS, št. [69/2004](#)-UPB1, [101/2007](#) Odl.US: U-I-328/05-12, [122/2007](#) Odl.US: U-I-11/07-45) z vidika varstva mladoletnih otrok, saj ga v celoti, sistemsko ureja ne glede da vrsto ali vir ogrožanja.

Zakon o policiji (ZPol, Uradni list RS, št. [66/2009](#)-UPB7, [22/2010](#)) z vidika varovanja življenja in osebne varnosti ljudi, preprečevanja, odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj, odkrivanja in prijemanja storilcev.

Zakon o brezplačni pravni pomoči (ZBPP, Uradni list RS, št. 21/2003) z vidika dostopa do brezplačne pravne pomoči tistim osebam, ki si zaradi materialnega položaja te sami ne morejo zagotoviti.

Zakon o kazenskem postopku (ZKP, Uradni list RS. št. [32/2007](#)-UPB4, [102/2007](#)-ZSKZDČEU, [21/2008](#) Odl.US: U-I-96/06-13, [23/2008](#)-ZBPP-B, [65/2008](#) Odl.US: U-I-328/04-22, [68/2008](#), [89/2008](#) Odl.US: U-I-25/07-43, [77/2009](#), [88/2009](#) Odl.US: Up-3871/07-26, U-I-80/09-26, [109/2009](#) Odl.US: U-I-46/08-20, [29/2010](#) Odl.US: U-I-50/09-18, Up-260/09-17), ki določa dolžnost prijave kaznivega dejanja, pravila zaslišanja priče, ukrepe za zagotovitev obdolženčeve navzočnosti, za odpravo ponovitvene nevarnosti in za uspešno izvedbo kazenskega postopka.

Kazenski zakonik (KZ-1, Uradni list RS, št. 55/2008, 66/2008 popr.), ki kot samostojno kaznivo dejanje opredeljuje kaznivo dejanje nasilje v družini.

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1, Uradni list RS, št. 70/2006) opredeljuje kot prekršek nasilno in drzno vedenje ter kot strožjo obliko predvideva, kadar je uperjeno proti družinskemu članu.

Zakon o pravdnem postopku (ZPP, Uradni list RS, št. [52/2007](#), [73/2007](#)-UPB3, [101/2007](#) Odl.US: Up-679/06-66, U-I-20/07, [102/2007](#) Odl.US: Up-2089/06-31, U-I-106/07, [45/2008](#)-ZArbit, [45/2008](#), [62/2008](#) Skl.US: U-I-275/06-7, Up-811/07-7, [111/2008](#) Odl.US: U-I-146/07-34, [116/2008](#) Skl.US: U-I-253/07-6, Up-2118/06-6, [121/2008](#) Skl.US: U-I-279/08-8, [47/2009](#) Odl.US: U-I-54/06-32 ([48/2009](#) popr.), [57/2009](#) Odl.US: U-I-279/08-14, [12/2010](#) Odl.US: U-I-164/09-13, [49/2010](#) Odl.US: U-I-8/10-10, [50/2010](#) Odl.US: U-I-200/09-14,

[107/2010](#) Odl.US: U-I-161/10-12) glede pristojnosti v zakonskih sporih ter v sporih iz družinskih razmerjih.

Stanovanjski zakon (SZ, Uradni list RS, št. 69/2003, 18/2004-ZVKSES, 47/2006-ZEN, 9/2007 Odl.US: P-31/06-4, 18/2007 Skl.US: U-I-70/04-18, 45/2008-ZVEtL, 57/2008, 90/2009 Odl.US: U-I-128/08-23, Up-933/08-18, 62/2010-ZUPJS) z vidika pridobitve neprofitnega stanovanja za žrtev nasilja v družini.

Zakon o socialnem varstvu (ZSV, Uradni list RS, št.) z vidika opredelitve socialno varstvenih storitev za preprečevanje ter odpravljanje socialnih stisk in težav

Področje ukrepanja	Pristojni organ	Zakonska podlaga
Psihosocialna pomoč žrtvi	Centri za socialno delo	ZZZDR
	Nevladne organizacije	ZPND
Zdravstvena oskrba žrtve	Zdravstveni zavodi	ZPND
		KZ-1
Pravna pomoč žrtvi	Nevladne organizacije	ZPND
	Odvetniki	ZBPP
Kaznovanje storilca	Policija	ZPol
	Sodišče	ZKP
		KZ-1
		ZVJM
Ureditev razmerij med zakoncema ter v razmerju staršev do otrok	Centri za socialno delo	ZZZDR
	Sodišče	ZPND
	Nevladne organizacije	ZPP
Stanovanjska problematika	Centri za socialno delo	SZ
	Sodišče	ZPND
	Nevladne organizacije	ZPP

Temeljna cilja Resolucije o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 kot strateškega dokumenta, ki določa cilje, ukrepe in ključne nosilce politik za preprečevanje in zmanjševanje nasilja v družini v Republiki Sloveniji od leta 2009 do 2014, sta povezati

ukrepe različnih resorjev in zagotoviti učinkovite dejavnosti za zmanjšanje nasilja v družini, in sicer na ravni njegovega prepoznavanja in preprečevanja. Do sedaj je namreč v praksi predvsem prihajalo do neusklajenega delovanja različni organov in institucij pri obravnavi problematike nasilja v družini, na kar je opozorila ne le sama resolucija, ampak vrsta strokovne literature⁶. Skozi akcijske načrte, s katerimi se resolucija urejanji, naj bi se zagotovil kar najbolj medinstitucionalni pristop pri obravnavi primerov nasilja v družini.

Področna zakonodaja za ukrepanje v primeru obravnave nasilja v družini

Socialno varstveni ukrepi

Zakon o socialnem varstvu (Ur. list RS 3/2007) opredeljuje socialno varstvene storitve, ki jih deli v dve skupini (11. do 18.čl.):

1. storitve, ki se nudijo za preprečevanje socialnih stisk in težav,
2. storitve, ki se nudijo z namenom odpravljanja socialnih stisk in težav (opredeljene v 11. členu).

Med storitvami za odpravljanje obstoječih stisk in težav zakon med drugim našteva tudi pomoč družini, ki poleg ostalih storitev v okviru pomoči družini za dom našteva tudi »pomoč pri urejanju odnosov med družinskimi člani« (15.čl.) Poleg navedene se pomoč osebam zaradi nasilja v družini opravlja tudi v okviru storitve osebne pomoči (13.čl.) in prve socialne pomoči (12.čl.).

Resolucija o nacionalnem programu socialnega varstva do leta 2010 (Ur.l. RS 39/2006). Pomen nacionalnega programa je predvsem v opredeljevanju nacionalnih ciljev socialnega varstva in strategij za njihovo dosego.

Obravnavanje žrtev nasilja v družini nacionalni program izrecno ne omenja v okviru nobene strategije, večkrat pa navaja delo z žrtvami nasilja, kamor sodijo nedvomno tudi žrtve nasilja v družini:

strategije za dosego prvega cilja »prispevati k večji socialni vključenosti posameznikov in povezanosti slovenske družbe«, kjer med ranljive skupine prebivalstva šteje žrtve nasilja;

V okviru drugega cilja »izboljšati dostop do storitev in programov« nacionalni načrt izpostavi potrebo po delovanju interdisciplinarnih timov za usklajeno strokovno delovanje v primeru zlorab in zanemarjanja otrok in poudari, da bo zakonodaja jasno opredelila koordinacijsko vlogo CSD;

opredeljena je kot javno socialnovarstvena storitev svetovanje in organiziranje socialne pomoči posameznikom, med drugim tudi žrtvam nasilja;

⁶ Varuh človekovih pravic, Posebno poročilo »Nasilje v družini - poti do rešitev«, junij 2004.

kot eno izmed meril javnih socialnovarstvenih programov je navedena tudi mreža materinskih domov in zavetišč za ženske;

zaveza države, da bo spodbujala in sofinancirala razvojne in eksperimentalne programe, med njimi tudi (1) mrežo ekip za svetovanje po telefonu - tudi žrtvam nasilja, (2) mrežo centrov za psihosocialno pomoč žrtvam nasilja, ki zagotavlja regijsko pokritost po statističnih regijah.

Stanovanjski ukrepi

Stanovanjski zakon iz leta 2003 je ukinil kategorijo socialnih stanovanj in tako več ne ločuje med neprofitnimi in socialnimi stanovanji. Uvaja »stanovanjske stavbe za posebne namene« (4. odstavek 2. člen), ki so stavbe, med drugim tudi namenjene začasnemu reševanju stanovanjskih potreb socialno ogroženih oseb, ter za isti namen tudi bivalne enote.

Za namen pomoči žrtvam nasilja v družini zakon predvideva oddajanje neprofitnih stanovanj v najem, ko v 87. členu določa, da se merila in pogoji določijo tako, da ima posamezna skupina prosilcev prednost, pri tem pa primeroma našteva nekaj takšnih skupin.

Ministrstvo za okolje in prostor je za izpeljavo javnih razpisov sprejelo Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem (Ur. l. RS, št. 14/2004, 34/2004, 62/2006, 11/2009). Ta pravilnik posveča posebno pozornost reševanju stanovanjskega vprašanja žrtev nasilja v družini na naslednji način:

- žrtve nasilja v družini lahko kandidirajo na razpisih za neprofitna stanovanja v kraju začasnega prebivališča (sicer je kriterij stalno prebivališče).
- med prednostnimi kategorijami pri dodelitvi neprofitnega stanovanja izrecno našteva tudi žrtve nasilja v družini (6. člen pravilnika). Najemodajalci pa so tisti, ki pri konkretnem razpisu opredelijo prednostne kategorije.

Ukrepi s področja zakonske zveze in družinskih razmerij

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR):

Določbe zakona, ki se dotikajo nasilja v družini, so namenjene varstvu otrok pred nasiljem staršev.

Tako v 119. členu zakon določa, da je center za socialno delo dolžan storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih koristi. Zakon s to določbo centru za socialno delo daje splošno pooblastilo, da izvede kakršenkoli ukrep za varstvo koristi otrok.

ZZZDR pa ureja tudi posamične ukrepe:

po 106. členu lahko sodišče ali center za socialno delo staršem omejita ali odvzameta pravico do osebnih stikov z otrokom;

po 120. členu lahko center za socialno delo otroka odvzame staršem in ga da v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu;

po 116. členu lahko sodišče staršem odvzame roditeljsko pravico.

Zakon o pravdnem postopku (ZPP):

Predvsem je zakon pomemben zaradi instituta začasne odredbe (411. člen), saj omogoča žrtvi nasilja različne oblike zavarovanja:

za zagotovitev varstva in preživljanja otrok,

za prepoved osebnih stikov z otrokom enega ali obeh staršev,

za preživljanje enega zakonca,

za izselitev drugega zakonca iz skupnega stanovanja, da se prepreči nasilje.

Začasno odredbo lahko sodišče izda med postopkom v zakonskih sporih in sporih iz razmerij med starši in otroki, in sicer na predlog stranke ali po uradni dolžnosti.

Ukrepi kaznovalno-pravne narave ter za zaščito žrtve s področja kazenskega prava

Nasilje v družini kot kaznivo ravnanje

Kazenski zakonik v 191. členu definira kaznivo dejanje nasilje v družini kot »Kdor v družinski skupnosti z drugim grdo ravna, ga pretepa ali drugače boleče ali ponižujoče ravna, ga z grožnjo z neposrednim napadom na življenje ali telo preganja iz skupnega prebivališča ali mu omejuje svobodo gibanja, ga zalezuje, ga prisiljuje k delu ali opuščanju dela ali ga kako drugače z nasilnim omejevanjem njegovih enakih pravic spravlja v skupnosti v podrejen položaj,...«.

Zakonik tudi inkriminira takšno dejanje, kadar je storjeno v kakšni drugi trajnejši življenjski skupnosti ali je storjeno proti osebi, s katero je storilec živel v družinski ali drugi trajnejši skupnosti, ki je razpadla, je pa dejanje s to skupnostjo povezano, se storilec kaznuje z zapornom do treh let.

Nasilje v družini kot prekršek

Zakon o varstvu javnega reda in miru (ZJRM-1):

Določa v 6. členu »nasilno in drzno vedenje«, in sicer več izvršitvenih oblik:

- izzivanje ali spodbujanje nekoga k pretepu ali vedenje na drzen, nasilen, nesramen, žaljiv ali podoben način ali
- zasledovanje nekoga,
- pri čemer se s takšnim vedenjem pri žrtvi povzroči občutek ponižanosti, ogroženosti, prizadetosti ali strahu, koga udariti, pretepati se.

V vseh primerih zakon predpisuje kot sankcijo globo, kot strožja oblika in višja globa pa je predvideno, kadar je dejanje storjeno proti zakoncu ali zunajzakonskem partnerju ali partnerju v registrirani istospolni skupnosti, bivšemu zakoncu ali zunajzakonskem partnerju ali partnerju v registrirani istospolni skupnosti, krvnemu sorodniku v ravni vrsti, posvojitelju ali posvojencu, rejniku ali rejencu, skrbniku ali varovancu te osebe ali proti osebi, ki živi s storilcem v skupnem gospodinjstvu

Zakon o policiji (ZPol):

Policisti pridržijo osebo, ki moti ali ogroža javni red, če javnega reda ne morejo drugače vzpostaviti oziroma če ogrožanja ne morejo drugače odvrniti. Pridržanje sme trajati največ 24 ur. V primeru pritožbe ta ne zadrži izvršitve pridržanja. (48. člen Zakona o policiji)

Prepoved približevanja

Z novelo Zakona o kazenskem postopku iz leta 1999 (Ur.l. RS, št. 72/98) so bile uvedene alternative priporu, med katerimi je tudi prepoved približanja določenemu kraju ali osebi (195.a člen ZKP). Ker gre za alternativo priporu, jo je seveda mogoče izreči samo v primeru storitve tistih kaznivih dejanj, pri katerih je zaradi njihove teže in ob izpolnjevanju drugih pogojev mogoče izreči pripor.

Po Zakonu o policiji smejo policisti odrediti prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi⁷. Ta ukrep sme policija izreči, če je podan utemeljen sum, da je oseba storila kaznivo dejanje ali prekršek z elementi nasilja ali je bila zalotena pri takem kaznivem dejanju ali prekršku in obstajajo razlogi za sum, da bo ogrozila življenje, osebno varnost ali svobodo

⁷ Navedeni ukrep se lahko izreka od 26.9.2004, ko je stopil v veljavo Pravilnik o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi (Ur.l. RS, št. 95/2004).

osebe, s katero je ali je bila v bližnjem razmerju v smislu določb 224. člena Kazenskega zakonika, kršitelj pa odredbo ne sme namerno prekoračiti⁸.

Prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi odredi policist tako, da kršitelju, na katerega se ukrep nanaša, na kraju izreče ustno odredbo, naknadno pa v roku, ki ne sme biti daljši od šest ur, vroči še pisno odredbo o odrejenem ukrepu.

Policisti izrečejo prepoved približevanja za 48 ur, preiskovalni sodnik pa lahko prepoved podaljša do skupnega trajanja 10 dni.

Kot kraj se določi kraj, kjer oškodovanec stanuje, dela, se izobražuje, je v varstvu ali se vsakodnevno giblje. Prepoved približevanja določenemu kraju oziroma osebi zajema tudi prepoved nadlegovanja po komunikacijskih sredstvih, na kar se kršitelja posebej opozori.

Kršitelj, ki mu je izrečen ukrep prepovedi približevanja, mora kraj oziroma območje prepovedi takoj zapustiti, policistu pa izročiti ključe prebivališča, v katerem živi skupaj z oškodovancem. Ob neupoštevanju odredbe mora kršitelja nemudoma odstraniti policist.

O izrečenem ukrepu policija takoj obvesti krajevno pristojni center za socialno delo, ki mora oškodovanca seznaniti z organizacijami, ki so mu na voljo za materialno in nematerialno pomoč in mu na njegovo željo omogočiti stik s takšno organizacijo.

Nadzor nad spoštovanjem prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi izvaja policija, ki kršitelja, ki je zaloten na območju prepovedi približevanja, takoj odstrani s tega območja. Če kršitelj s kršitvijo prepovedi približevanja ne preneha, se ga privede v takojšen postopek pristojnemu sodišču za prekrške. Kršitelj, ki ne upošteva odredbe o prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi, oziroma v času odrejenega ukrepa nadleguje oškodovanca po komunikacijskih sredstvih, se kaznuje za prekršek z globo najmanj 400 evrov.

Če obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da bo kršitelj nadaljeval z ogrožanjem tudi po preteku 10 dni, za katere je bil izrečen ukrep prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi, lahko oškodovanec tri dni pred iztekom ukrepa predlaga preiskovalnemu sodniku podaljšanje ukrepa iz prejšnjega člena do 60 dni. Če so podani zakonski pogoji, preiskovalni sodnik do izteka roka za odrejen ukrep v trajanju 10 dni, izda odločbo, s katero podaljša ukrep prepovedi približevanja določenemu kraju oziroma osebi.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini in institucionalno sodelovanje

⁸ Pregon, kadar je storilec v bližnjem razmerju z oškodovancem (224. člen): Za kaznivo dejanje iz 204., 205., prvega, drugega, četrtega in petega odstavka 208., 210., 211., prvega in drugega odstavka 215. in 220. člena tega zakonika, ki so bila storjena proti zakoncu ali osebi, s katero živi v zunajzakonski skupnosti, ali partnerju iz registrirane istospolne partnerske skupnosti, krvnemu sorodniku v ravni vrsti, bratu ali sestri ali drugemu krvnemu sorodniku v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena, sorodniku po svaštvu do vštetega drugega kolena, posvojitelju ali posvojencu, rejniku ali rejencu ali proti drugim osebam, s katerimi živi storilec v skupnem gospodinjstvu, se pregon začne na zasebno tožbo.

Nasilje v družini je vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana iz 2. člena tega zakona ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročitelja nasilja.

Organi in organizacije:

- državni organi,
- organi lokalnih skupnosti,
- osebe z javnim pooblastilom.

Posebno varstvo in skrb

V skladu z zakonom posebno varstvo pred nasiljem uživajo:

- mladoletni družinski član, četudi je le prisoten pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja,
- starejše osebe,
- invalidi ter
- osebe, ki zaradi osebnih okoliščin niso sposobne skrbeti zase.

Dolžnostna ravnanja, kot jih predvideva ZPND

- dolžnost izvesti vse postopke in ukrepe, potrebne za zaščito žrtve glede na stopnjo njene ogroženosti in zaščito njenih koristi,
- pri izvajanju svojih pristojnosti zagotoviti spoštovanje integritete žrtve
- dajati prednost pravicam in koristim otroka, ki je žrtev nasilja pred pravicam in koristim drugih udeležencev postopka,
- dolžnost takojšnje prijave centru za socialno delo, kadar pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje (izjema: če žrtev izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti!) – ta dolžnost obstoji kljub dolžnosti o varovanju poklicne skrivnosti.

Pravice žrtve:

- izbrati si SPREMLJEVALCA, ki jo spremlja v vseh postopkih, povezanih z nasiljem, z namenom zaščititi njeno integriteto, pomagati pri iskanju rešitev ter nuditi ji psihično oporo,
- izbrati si ZAGOVORNIKA, ki v skladu s posebnimi predpisi ščiti žrtvine koristi v postopkih in aktivnostih, ki jo zadevajo,

- varstvo njene (in storilčeve) identitete s tem, da se javnosti ne posredujejo podatki, ki bi omogočili prepoznati žrtvino identiteto, razen če polnoletna žrtev s tem soglaša.

Dolžnosti organov, organizacij in nevladnih organizacij:

- prednostno obravnavati primere nasilja v družini
- zagotavljati medsebojno pomoč in obveščanje
- z namenom preprečevanja in odkrivanja nasilja, odpravljanja vzrokov ter nudenja pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje.

S podzakonskimi akti se natančneje določi:

- postopke medsebojnega obveščanja in pomoči,
- pravila in postopke, ki zagotavljajo usklajeno delovanje organov in organizacij s področij delovanja policije, zdravstva, socialnega varstva ter vzgojnega izobraževanja, in ki jih morajo organi in organizacije z področij upoštevati pri obravnavanju primerov nasilja.

Izobraževanje in usposabljanje strokovnih sodelavcev organov in organizacij, ki so dolžni obravnavati primere nasilja: v okviru stalnega izobraževanja, izpopolnjevanja in usposabljanja se morajo obvezno redno izobraževati s področja nasilja.

Nosilci izobraževanj in usposabljanj:

Odgovorne osebe v organih in organizacijah ter nevladne organizacije so dolžne zagotoviti usposabljanje vseh strokovnih delavcev, ki se v okviru svojega dela srečujejo z žrtvami oziroma povzročitelji nasilja.

Center za izobraževanje v pravosodju mora med izobraževalne vsebine uvrstiti področje nasilja v družini.

NALOGE ORGANOV, ORGANIZACIJ IN NEVLADNIH ORGANIZACIJ

Center za socialno delo

Organ/organiz	Storitev	Način dosega cilja	Cilj
----------------------	-----------------	---------------------------	-------------

acija/NVO			
Center za socialno delo	Storitve po zakonu, ki ureja socialno varstvo	odprava vzrokov oziroma okoliščin, v katerih prihaja do nasilja, prek reševanja njenih socialnih in materialnih pogojev bivanja Metode: napotitev povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije, obravnavanje nasilja v družini v okviru multidisciplinarnih timov, oblikovanje načrtov pomoči žrtvi	odprava neposredne ogroženosti skrb za žrtvino dolgoročno varnost
Regijska služba za koordinacijo in pomoč žrtvam (vključuje interventno službo, krizne centre in regijskega koordinatorja za preprečevanje nasilja), ki se oblikuje pri CSD	zakon, ki ureja socialno varstvo nujni ukrepi za varovanje otrokovih koristi po zakonu, ki ureja družinska razmerja		zagotavljanje pomoči žrtvam nasilja izvajanje interventne službe povezovanje dejavnosti organov in organizacij spremljanje in analiziranje pojavov nasilja v regiji
Nevladne organizacije		v okviru svojih programov: nudijo zaščito in psihosocialno	

		<p>pomoč žrtvam,</p> <p>organizirajo programe za obravnavo povzročiteljev nasilja in</p> <p>sodelujejo z organi in organizacijami z različnih področij (policija, tožilstvo, sodišče, center za socialno delo, zdravstvene organizacije, vzgojno-izobraževalni zavodi)</p> <p>sodelujejo z organi in organizacijami pri obravnavanju posameznih primerov žrtev in povzročiteljev nasilja</p> <p>vključujejo se v neposredno izvedbo ukrepov za zaščito žrtve</p>	
--	--	--	--

Načrt pomoči žrtvi

oblikuje ga center za socialno delo (v okviru multidisciplinarnega tima) skupaj z žrtvijo,

oblikuje se, če je za vzpostavitev varnega okolja žrtve potrebno dlje časa trajajoče ukrepanje oziroma je potrebnih več ukrepov pomoči in v drugih primerih, če oceni, da je to potrebno,

k pripravi načrta lahko pozove tudi druge organe in organizacije, ki so ali bodo v okviru področja svojega delovanja obravnavali žrtev oziroma povzročitelja nasilja ter nevladne organizacije. Odgovorne osebe organov in organizacij, ki so pozvane k pripravi načrta pomoči, so dolžne zagotoviti sodelovanje predstavnikov organov in organizacij.

Če je žrtev nasilja otrok, se v načrtu pomoči predvidijo tudi ukrepi za varstvo otroka po predpisih, ki urejajo družinska razmerja.

V obliki:

- ukrepov za zagotovitev varnosti žrtve
- brezplačne pravne pomoč

Ukrepi za zagotovitev varnosti žrtvi

Pristojni organi, kot jih predvideva oziroma jim nalaga naloge ZPND:

- policija,
- sodišče,
- center za socialno delo.

Dobrine žrtve, za zavarovanje katerih se ukrepi izvedejo:

- življenje
- osebna varnost.

Način zavarovanja:

- telesna nedotakljivost,
- osebno dostojanstvo,
- druge osebne pravice.

Pooblastila policije:

žrtvi na njeno prošnjo zagotovi varnost ob vstopu v stanovanjske prostore, v katerih prebiva, da lahko iz njih vzame stvari, ki so potrebne za zagotavljanje njenih osnovnih življenjskih potreb in osnovnih življenjskih potreb njenih otrok.

Ukrepi sodišča

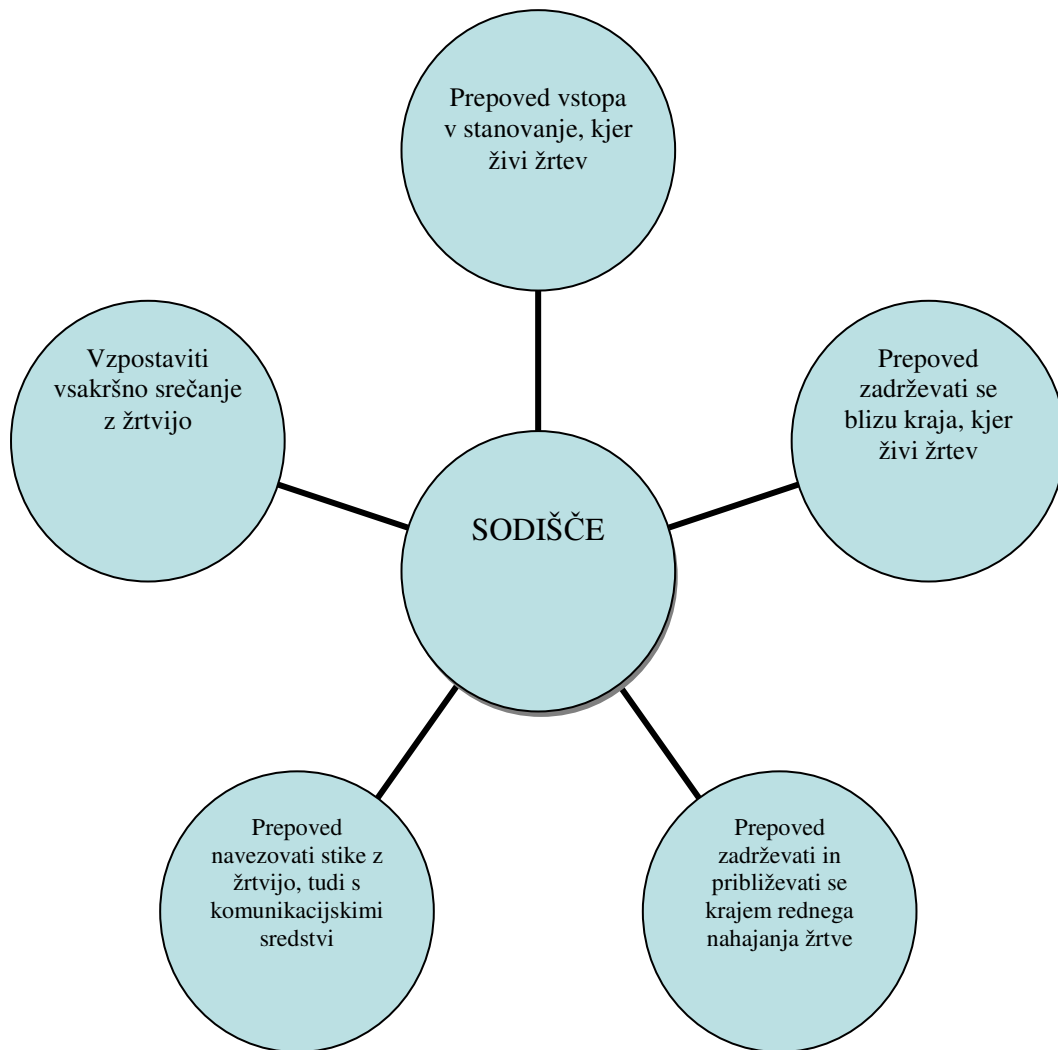
Ukrepi za odvrnitev nadaljnje škode, če je povzročitelj že napadel telesno nedotakljivost in dostojanstvo žrtve:

- kadar je povzročitelj nasilja žrtev telesno poškodoval, ali

- ji je prizadejal škodo na zdravju, ali
- je drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebne pravice.

Ukrepi, kadar je povzročitelj s svojimi dejanji že posegel v osebno varnost žrtve:

- če je povzročitelj nasilja žrtvi grozil, da jo bo poškodoval ali drugače protipravno posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebne pravice;
- če je povzročitelj nasilja protipravno vstopil v stanovanje, v katerem živi žrtev ali drugače motil njeno mirno posest;
- če povzročitelj nasilja žrtev proti njeni izrecni volji protipravno nadleguje, na primer z zasledovanjem ali uporabo sredstev za komuniciranje na daljavo;
- če povzročitelj nasilja žrtev proti njeni izrecni volji protipravno nadleguje z uporabo oziroma objavljanjem vseh osebnih podatkov žrtve, sodnih spisov in osebnih zapisov na svetovnem medmrežju.

Časovno trajanje ukrepov, ki jih izreče sodišče:

Sodišče časovno omeji trajanje ukrepov na največ šest mesecev. Žrtev lahko predlaga podaljšanje ukrepa še za največ šest mesecev. Pritožba zoper ukrep, ki ga izreče sodišče, ne zadrži izvršitve ukrepa.

Pogoji za izrek istih ukrepov sodišča z namenom zavarovanja otrok:

- v primerih, ko je žrtev otrok,
- na predlog otroka, starejšega od petnajst let, staršev oziroma enega od staršev, če jim ni odvzeta starševska skrb, ali centra za socialno delo.

Če so navedeni ukrepi izrečeni zaradi varstva otroka, spremlja njihovo izvajanje center za socialno delo.

Poleg zgornjih ukrepov mora center za socialno delo izvesti tudi vse druge potrebne ukrepe za varstvo otroka v skladu z zakonom, ki ureja družinska razmerja.

Stanovanjska problematika v primeru nasilja v družini

V primeru nasilja v družini, kadar sta žrtev in povzročitelj stanovala v istem stanovanju, lahko sodišče na žrtvin predlog njej odobri izključno uporabo v obsegu, kot ga je imel povzročitelj v uporabi sam. Povzročitelj nasilja se mora izogibati vsem dejanjem, ki bi žrtvi oteževala ali utegnila otežiti uporabo.

Pogoji:

- na predlog žrtve,
- ko sta povzročitelj in žrtev bivala v skupnem gospodinjstvu,
- kadar je povzročitelj nasilja žrtev telesno poškodoval ali ji je prizadejal škodo na zdravju ali je drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebnostne pravice.

Ukrep je časovno omejen, kadar sta žrtev in povzročitelj nasilja:

- solastnika ali
- skupna lastnika stanovanja v skupni uporabi,
- če imata na zemljišču, na katerem je stanovanje v skupni uporabi, stavbno pravico, pravico užitka ali rabe, ali
- če sta ga skupaj najela.

Časovna omejitev ukrepa lahko traja največ šest mesecev, če je povzročitelj nasilja sam ali s tretjo osebo lastnik, solastnik ali skupni lastnik stanovanja v skupni uporabi, ali če ima na zemljišču, na katerem je stanovanje, sam ali s tretjo osebo stavbno pravico, pravico užitka ali rabe, ali če ga je sam ali s tretjo osebo najel. Če žrtev v roku, ki ga določi sodišče, kljub skrbnemu prizadevanju ne more najti drugega primerne bivalnega prostora, lahko sodišče rok na predlog žrtve izjemoma podaljša še za največ šest mesecev, razen če bi to povzročilo nesorazmerno težko breme za tretjo osebo.

Dolžnosti žrtve v času izključne uporabe stanovanja:

- nositi v času izključne uporabe stanovanja stroške rednega upravljanja stanovanja,
- na zahtevo povzročitelja zagotoviti primerno nadomestilo za izključno uporabo stanovanja, če je to skladno z načelom pravičnosti.

Stanovanjsko varstvo v primeru nasilja ob razvezi:

Ob razvezi zakonske zveze sme zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, zahtevati, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živila.

Sodišče lahko dodeli stanovanje v izključno uporabo zakoncu, čeprav bi sicer obstajali pogoji za dodelitev le dela stanovanja, če je to potrebno, da se ob razvezi prepreči nasilje med zakoncema ali nasilje nad otroki.

Časovna omejenost ukrepa:

- na največ šest mesecev.
- podaljšanje na predlog žrtve še za največ šest mesecev.

Dolžnosti žrtve v času izključne uporabe stanovanja:

- nositi v času izključne uporabe stanovanja stroške rednega upravljanja stanovanja,
- na zahtevo povzročitelja zagotoviti primerno nadomestilo za izključno uporabo stanovanja, če je to skladno z načelom pravičnosti.

Izvršba v primeru prepustitve stanovanja

- opravi po pravilih za izpraznitev in izročitev nepremičnin.

Brezplačna pravna pomoč

Zakonodaja za dodelitev brezplačne pravne pomoči:

- primarna: Zakon o brezplačni pravni pomoči⁹
- subsidiarna: ZPND.

Pogoji za dodelitev brezplačne pravne pomoči:

če je za osebo bila podana ocena ogroženosti, ki jo poda center za socialno delo (izjema od pravil po Zakonu o brezplačni pravni pomoči, kjer je upravičenost odvisna med drugim tudi od finančnega položaja prosilca).

Obseg dodelitve brezplačne pravne pomoči:

Odobri se za postopke, ki tečejo na predlog žrtve zaradi ukrepov za preprečitev nadaljnje škode, kadar je povzročitelj žrtve že telesno poškodoval, ali ji je prizadejal škodo na zdravju, ali je drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebne pravice, ali kadar gre za iste ukrepe, usmerjene za varstvo otroka.

⁹ http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r05/predpis_ZAKO1265.html

Prednostno obravnavanje:

Pristojni organ za brezplačno pravno pomoč obravnava prošnje, vložene po tem zakonu, prednostno.

IZHODIŠČA ZA SPREJEM ZAKONA - OCENA DEJANSKEGA STANJA

Razlogi za sprejem Zakona o preprečevanju nasilja v družini¹⁰ :

- Zagotavljanje žrtvam varnosti ali ureditve temeljnih vprašanj izvaja mnogo organov in institucij, ki pa ne poteka povezano in usklajeno;
- Prav tako se delavci teh institucij udeležujejo različnih usposabljanj, izobraževanj, strokovnih srečanj ipd., ki prav tako ne potekajo povezano in usklajeno;
- Podobno je s projekti za dvig ozaveščenosti o tem družbenem pojavu ter s prizadevanji za opredelitev metod dela z žrtvijo in storilcem;
- Pred sprejemom ZPND že obstoječi ukrepi iz drugih zakonov niso bili uspešnejši, ker se niso medsebojno dopolnjevali;
- Zakonski ukrepi tudi niso bili uspešnejši, ker izvajalci različnih zakonov niso med seboj sodelovali pri nudenju pomoči žrtvam;

Cilji Zakona o preprečevanju nasilja v družini:

- Zagotovitev enotnega pristopa k obravnavanju nasilja v družini (predvsem preko oblikovanja opredelitve nasilja v družini in temeljnih načel za obravnavanje žrtev);
- Koordinirano delovanje različnih organov in organizacij (multidisciplinarni in multi-institucionalni pristop)
- Dopolnjevanje obstoječih ukrepov za zaščito žrtve v različnih zakonih.

Problemi v praksi, ki so narekovali sprejem zakonskih rešitev, kot jih prinaša ZPND:

Pojav nasilja v družini ni bil jasno definiran, zaradi česar je v praksi prihajalo do različnih interpretacij, kaj pojav obsega. Različne definicije so tudi povzročale različne pristope k obravnavi posameznih primerov tega pojava.

Rešitev ZPND: prvič v zakonodaji je pojav nasilja v družini jasno opredeljen.

Nasilje v družini se je vezalo le na določeno skupino žrtev (na ženske in otroke) – ZZZDR nima nobene izrecne določbe, ki bi pred nasiljem v družini varovala odrasle osebe (zakonca pred nasiljem drugega zakonca ali starša pred nasiljem otroka ali ostarele družinske člane). Vsebuje le določbe, ki so namenjene varstvu otrok pred nasiljem staršev. ZPP omogoča izdajo začasnih odredb v zakonskih sporih za plačevanje preživnine drugemu zakoncu ter za izselitev drugega zakonca iz stanovanja, če je to potrebno zaradi preprečitve nasilja.

¹⁰ Poročevalec DZ RS št. 90 z dne 27.9.2007

Nasilje v družini se je omejevalo na ozko pojmovano družinsko okolje (KZ določa »Kdor drugega hudo žali, z njim grdo ravna, mu dela nasilje ali ogroža njegovo varnost in s tem v javnosti ali v družini povzroči ogroženost, zgražanje ali prestrašenost...«, ZVJRM pa je pri prekršku »nasilno in drzno vedenje« določil bližnje razmerje med povzročiteljem in oškodovancem kot razlog za predpis strožjega kaznovalnega okvira.

Rešitev ZPND: nasilje v družini zakon ne omejuje le na ženske in otroke, ampak nalaga organom in organizacijam dolžnost nudenja pomoči vsem žrtvam, tudi starejšim družinskim članom, osebam z gibalnimi, senzornimi in intelektualnimi oviranostmi, moškim ter vsem ostalim družinskim članom, ne glede na kakršnekoli njihove osebne lastnosti. Zajema vse osebe, med katerimi obstaja ali je obstajala tesnejša čustvena vez, ki jo povzročitelj izrablja za zlorabo moči nad drugo osebo. Na področju preprečevanja nasilja v družini je torej zakonodaja zaradi namena obravnave tega pojava upoštevala specifične pojave (torej pojav nasilja med osebami, ki sta v tesnejši čustveni povezanosti) in glede na to tudi opredelila »družino« oziroma »družinske člane«. Zato ni potrebno, da storilec in žrtev živita v skupnem gospodinjstvu ali da sta člana družine, kot to predeljuje ZZZDR. Bistveno je, da ena oseba zlorablja moč nad drugo osebo, s katero je, ali je bila v intimnem, t.j. čustvenem razmerju.

Nasilje v družini je obsegalo zgolj fizično, spolno in psihično nasilje. (glej zgoraj opredelitev iz KZ)

Rešitev ZPND: zakon opredeli nasilje v družini, pri čemer iz definicije izhaja, da je sama opredelitev nasilja odvisna le od narave ravnanja in ne od osebnih značilnosti žrtve ali povzročitelja (spola, starosti ipd.). Bistveno je, da ena oseba zlorablja svojo (pre)moč nad drugo osebo, s katero je v posebnem psihičnem razmerju. Tudi z opredelitvijo ekonomskega nasilja in zanemarjanja kot oblike nasilja zakon širi pojem nasilja ter sledi sodobnim kriminološkimi in sociološkimi raziskavam.

Nekaterim organom in organizacijam ni bila naložena dolžnost, da pomagajo žrtvam nasilja v družini z izvedbo vseh postopkov in ukrepov, potrebnih za njihovo zaščito. Iz zakonodaje je mogoče razbrati npr. dolžnost naznanitve kaznivega dejanja za vse državne organe in organizacije z javnimi pooblastili, dolžnost centra za socialno delo storiti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi, med drugim tudi staršem odvzeti otroka in ga dati v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu, kadar so starši zanemarili otrokovo vzgojo in varstvo.

Rešitev ZPND: dolžnost je naložena širše, tudi nosilcem javnih pooblastil, organom samoupravnih lokalnih skupnosti, nevladnim organizacijam ipd.

Redki zakoni, praviloma procesni, so določali prednostno obravnavo postopkov s področja družinskih zadev. Tako npr. reševanje zakonskih sporov ter sporov glede vzgoje in varstva otrok sodišče rešuje prednostno.

Rešitev ZPND: primere nasilja v družini je potrebno obravnavati prednostno.

Načelo sorazmernosti je eno temeljnih načel v kaznovalnem pravu, ni pa bilo nikjer omenjeno glede ukrepanja s stopnjo ogroženosti žrtve, torej s stopnjo nasilja.

Rešitev ZPND: načelo sorazmernosti ukrepanja oziroma ravnanja je eno temeljnih načel zakona in zavezuje državne organe, da ustrezno zaščitijo žrtve, poleg tega pa postavljajo istim organom meje pri poseganju v zasebnost posameznikov oziroma njihove medsebojne odnose.

Veljavna zakonodaja ni zahtevala sprejem protokolov delovanja, ki bi jasno opredelili način sodelovanja ter ustrezne organe v primeru obravnave pojava nasilja v družini.

Rešitev ZPND: s sprejemom protokolov delovanja bo usklajeno delovanje med policijo, zdravstvenimi organizacijami, socialno varstvenimi zavodi in vzgojno izobraževalnimi zavodi.

Veljavna zakonodaja ni nalagala dolžnost vključitve v izobraževalne procese vseh strokovnih delavcev, ki obravnavajo nasilje, temveč je to prepuščala odločitvam posameznim predstojnikom glede na potrebe.

Rešitev ZPND: vsi strokovni delavci, ki obravnavajo nasilje v družini, se bodo morali redno izobraževati o pojavu nasilja v družini, prav tako pa vsi ostali strokovni delavci, ki sicer ne bodo imeli konkretnih zadolžitev na tem področju, se pa pri svojem delu srečujejo z žrtvami ali povzročitelji nasilja.

Veljavna zakonodaja je le v omejenem obsegu določala multi-institucionalni pristop pri obravnavi nasilja v družini, praviloma znotraj socialnovarstvenih ukrepov.

Rešitev ZPND: ustanovitev multidisciplinarnih timov je postala zakonska obveznost, prav tako sodelovanje organov in organizacij s centrom za socialno delo.

Veljavna zakonodaja je predvidevala ad hoc ukrepe, ki so lahko le začasno nudili pomoč žrtvi oziroma reševali njeno trenutno stisko, ki je posledica nasilja v družini.

Rešitev ZPND: dolgoročnost glede zagotavljanja varnosti žrtvam zakon predvideva preko izdelave načrta pomoči žrtvi, ki ga izdelata center za socialno delo kot nosilec primera skupaj z žrtvijo in v sodelovanju z drugimi organi in organizacijami. V načrtu pomoči morajo biti zajete predvsem dolgoročnejše rešitve za ureditev življenjskih razmer žrtve.

Vežanost pravne pomoči na premoženjski položaj žrtve onemogoča nekaterim žrtvam pridobitev pomoči v postopkih, povezanih z nasiljem v družini.

Rešitev ZPND: dodelitev brezplačen pravne pomoči je vezana na sodne postopke, ki tečejo zaradi predlaganega izreka ukrepov prepovedi nasilnih ravnanj in ureditev stanovanjskih razmer, ni pa vezana na premoženjsko stanje, ampak na ogroženost zaradi nasilja v družini in zato potrebo po izreku ukrepov za zagotovitev varnosti.

Pomanjkanje programov za pomoč povzročiteljem nasilja v družini preprečuje aktivno obravnavo tega družbenega pojava.

Rešitev ZPND: opozarjanje na delo s povzročiteljem nasilja v centrih za socialno delo ter nevladnih organizacijah ter omogoča napotitev povzročitelja s strani centrov za socialno delo v takšne programe, kar spodbuja tudi k oblikovanju takšnih programov v praksi.

Statistični podatki o nasilju v družini niso bili ustrezno usklajeni, ampak razdrobljeni med različnimi organi za njihove potrebe.

Rešitev ZPND: zaradi celovite obravnave pojava nasilja v družini je potrebno zagotoviti ustrezno predstavo o samem pojavu. Zato so centri za socialno delo odgovorni za vodenje podatkov o vseh obravnavanih primerih, regijske službe za koordinacijo in pomoč žrtvam pa bodo tudi izvajale analitične naloge kot je spremljanje in analiziranje pojavov nasilja na območju posamezne regije.

Zakonodaja v postopku ni omogočala sodelovanje osebe, ki žrtev spremlja, torej spremljevalca. Zato so organi in organizacije, ki so žrtev obravnavali, lahko tudi zavrnili spremstvo takšne osebe.

Rešitev ZPND: spremljevalca si žrtev izbere sama, izmed sebi bližnjih oseb ali izmed oseb s specifičnimi znanji.

Umestitev nevladnih organizacij v mrežo organov in organizacij, ki nudijo pomoč tako žrtvam kot tudi povzročitelju, je potrebna predvsem zaradi pomembnosti delovanja, ki ga nevladne organizacije opravljajo in s tem zapolnjujejo vrzel na področju javnih socialnih služb.

Rešitev ZPND: z določbo, so katero se okvirja delovanje nevladnih organizacij ter definira njihova vloga pri obravnavi nasilja v družini se jim daje posebno mesto v mreži akterjev na področju preprečevanja nasilja v družini.

Zakonodaja ni predvidevala nobenih ukrepov varovanja žrtve v primeru, kadar se mora vrniti v skupno bivališče zaradi pridobitve osebnih dokumentov in drugih osebnih potrebščin, ki jih potrebuje za življenje.

Rešitev ZPND: ukrep pomeni konkretizacijo določb iz Zakona o policiji, ki določajo pomoč žrtvi, kot jo nudi policija.

Zakonodaja je sicer predvidevala že izrek ukrepov za preprečitev posega v žrtvino osebnost in dostojanstvo ter telesno nedotakljivost, in sicer, kadar ga je izrekla policija. Vendar pa v primeru, da ga policija ni izrekla, ker niso bili izpolnjeni pogoji po Zakonu o policiji ali pa ko se je ukrep že iztekel, žrtev ni mogla z nobenim zahtevkom preprečiti nadaljnja poseganja.

Rešitev ZPND: z ukrepom prepovedi nasilnih dejanj, ki ga na žrtvino zahtevo izreče sodišče, se prepreči nadaljnje poseganje. Ukrep lahko predlaga tudi mladoletna žrtev, starejša od petnajst let, v primeru mlajše pa na predlog staršev ali centra za socialno delo.

Določbe o skupnem premoženju so v veljavni zakonodaji onemogočale žrtvi, da bi ostala v domačem okolju ter da bi od povzročitelja nasilja zahtevala, da okolje zapusti.

Rešitev ZPND: z omogočanjem posega v pravico do zasebne lastnine z uvedbo tega ukrepa zakon predvideva začasno »razlastitev« povzročitelja, ki ima do skupnega bivališča pravico. Ker na drugi strani stoji žrtvina pravica do svobode, življenja, dostojanstva in zasebnega življenja, se mora povzročiteljeva lastninska pravica tej umakniti, saj takšen ukrep zasleduje

varstvo vsaj enakovredne dobrine in je način posega v lastnino primeren in sorazmeren varstvu žrtvine pravice.

ZGODOVINSKO-SOCIALNI OKVIR POJAVA NASILJA NAD ŽENSKAMI

Nasilje nad ženskami je izraz zgodovinsko neenakih razmerij moči med spoloma, ki so pripeljala do prevlade nad ženskami in njihove diskriminacije s strani moških ter preprečila celovito izboljšanje položaja žensk. Izvira predvsem iz kulturnih vzorcev, škodljivih vplivov določenih tradicionalnih navad ali običajev.

Skozi zgodovino je bil položaj žensk in otrok tesno povezan z nasiljem, ki je bilo družbeno dovoljeno oz. družbeno sprejemljivo. Sankcije, ki so sledile oz. sledijo nasilju nad ženskami, kažejo na odnos družbe do žensk. V mnogih kulturah je očetovo pravo (*patria potestas*) vključevalo popolno lastništvo nad telesom in dušo žene in otroka. Družinski poglavar je tako ženo ali otroka mučil, prodal, daroval, ubil ali določil obliko oz. način smrti. Tako pravo kot celotna družba sta sledila tradicionalnim, versko narekovanim prepričanjem, da je mož glava družine, ki je odgovoren za disciplino doma. Ni imel torej samo pravice, pač pa tudi dolžnost kaznovati neposlušnost žene in otrok.

Nasilje v družini je vsebovano v kulturnih normah. Na začetku dvajsetega stoletja, pa tudi prej se je o nasilju v družini govorilo in pisalo zelo malo. Če že, so ga povezovali z ženskami iz nižjih družbenih slojev ali z alkoholizirano moškimi. Javnost nasilja sicer ni odobraval, vendar je bilo pretepanje žensk v zasebnem vsakdanjem življenju zelo pogosto. Bleiweis je okrog leta 1900 napisal: »Nasvet ženskam, kadar mož razgraja: vzamejo naj vodo v usta ter jo držijo, dokler je mož hud, da ne bodo mogle jezicati.« Pretepanju se je reklo z milejšimi izrazoma »hudost« in »razgrajanje.«

Dr. Darja Zaviršek ugotavlja¹¹, da so v preteklosti v zvezi z nasiljem potekali različni procesi. Eden med njimi je zanikanje, ki zagovarja idejo, da nasilje nad ženskami in otroki ne obstaja ter da se vsaka ženska nasilju lahko izogne, če to zares želi. Prisotna je bila tudi minimalizacija problema, češ da se nasilje dogaja samo v patoloških družinah. Pogosto pa so problem racionalizirali, češ da obstoječe državne institucije lahko ustrezno poskrbijo za družine, kjer ženske in otroci doživljajo nasilje. Torej se je vse pogosteje dogajalo, da se nasilja v družini ni posebej obravnavalo kot takega. Veliko izkušenj pretepanja in zlorab je bilo tako spregledanih in ženske sploh niso prišle do centrov za socialno delo. Obenem pa je v strokovnih službah obstajala precejšnja toleranca do nasilja nad ženskami v družini. 1985 je uradna jugoslovanska delegacija žensk na Svetovnem kongresu žensk v Nairobiju poročala, da v Jugoslaviji ne obstaja niti en primer nasilja nad ženskami. Gibanje proti nasilju nad ženskami, ki je konec 60. let prešlo v veliko socialno akcijo v Veliki Britaniji in ZDA in se v 70. in 80. letih razširilo po drugih evropskih državah, je v ospredje postavilo nesorazmerje družbene moči med moškimi in ženskami in razvrednotenje žensk in se z različnimi strokovnimi in zagovornimi akcijami zavzelo za žrtve nasilja. Vprašanje nasilja nad ženskami je postalo v 90. letih javno vprašanje, obravnavano kot sistemski in ne posamični pojav, ki bi se slučajno pojavljal v nekaterih družinah, pač pa zakoreninjen v patriarhalnih vzorcih, v nesorazmerni razdelitvi moči med moškimi in ženskami.

¹¹ Nacionalna raziskava o nasilju v zasebni sferi in v partnerskih odnosih, Inštitut za kriminologijo, nosilka doc.dr. Katja Filipčič, 2010, <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/NasiljeRaziskava2010.pdf>

Nasilje v družini se pojavlja ne glede na socialno-ekonomski položaj, spol, starost, etnično pripadnost ali druge osebne okoliščine družinskih članov. Po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/08) je nasilje vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu oziroma zanemarjenja družinskega člana. Sprejem tega zakona je pomemben predvsem zato, ker je prvi zakon, ki opredeljuje nasilje v družini kot poseben družbeni pojav, potreben posebne specifične obravnave in prvi, ki je povezal oz. koordiniral aktivnosti različnih institucij oz. organov z namenom pomagati žrtvi. Nasilje v družini je splošni družbeni problem, saj posega v temeljne človekove pravice. Tak pogled nanj je izražen tudi v Kazenskem zakoniku¹², ki je začel veljati prvega novembra 2008. V poglavju Kazniva dejanja zoper zakonsko zvezo, družino in otroke je nasilje v družini določeno kot samostojno kaznivo dejanje.

Nasilje v družini se dogaja v zasebnih prostorih, zaradi česar lažje ostaja skrito in ga je težje prepoznati kakor nasilje, ki poteka na javnih krajih. Na različne oblike nasilja v družini strokovne službe zato praviloma naletijo šele, ko traja dlje časa in se nemalokrat pokaže v usodnih posledicah. Nacionalna raziskava kaže, da je vsaka druga ženska (56,6%) od dopolnjenega 15. leta starosti doživela eno od oblik nasilja, bodisi psihično (49,3%), fizično (13,9%), premoženjsko (14,1%), omejevanje gibanja (13,9%) ali spolno nasilje (6,5%). Podatki tudi kažejo, da se nasilje lahko začne kadarkoli v življenju, od zgodnjega otroštva (pri 1. letu starosti) do pozne starosti (pri 73. letih). Pri nekaterih ženskah nasilje traja celo življenje, pri četrtini pa več kot 20 let. 5,5% žensk je nasilje doživljalo tudi v nosečnosti. 4,7% žensk je poročalo, da je bil povzročitelj nasilen tudi do otrok in sicer najpogosteje psihično, potem fizično in spolno.

97% kršiteljev je moškega spola, 88% žrtev pa je ženskega spola. V največ primerih (46%) je žrtev v odnosu do storilca, žena oziroma partnerica, starši (19%), otrok, pastorek (15%), bivša žena oz. partnerica (7%), polnoletni otrok (5%) ter ostali sorodniki (6%). Prijavitelj je v 77% primerov, žrtev sama, sledijo sorodniki (10%) in storilec (1%).

Ženske se še vedno redko odločajo, da bi o nasilju spregovorile in o tem koga obvestile. Manj kot polovica je o tem obvestila javne službe ali obiskala nevladne organizacije. Najpogosteje pokličejo policijo ali center za socialno delo. O nasilju ne spregovorijo iz precej tradicionalnih razlogov, kot so upanje, da se bo storilec spremenil, da nasilja ne bo ponovil, ali da gre za družinsko zadevo o kateri se ne govori. Desetina ni verjela, da jim službe lahko pomagajo. Približno petina žensk pa molči zaradi strahu, ker meni, da je storilec preveč vpliven in bodo same obtožene krivde za nasilje, zato se jim lahko zgodi, da jih bodo označili kot slabe matere ali jim odvzeli otroke.

Glede kvalifikacije dejanja v odredbi, je v 92% opredeljeno kot kaznivo dejanje, v 6% pa kot prekršek.

¹² Kazenski zakonik, KZ-1, Uradni list RS, št.55/08 in 66/08-popr.

NASILJE V DRUŽINI ALI NASILJE NAD ŽENSKAMI – KAKO DEFINIRATI?

Zakon o preprečevanju nasilja v družini pojem nasilje v družini definira sledeče: »Nasilje v družini je vsaka uporaba fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana proti drugemu družinskemu članu oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročiteljice oziroma povzročitelja nasilja«

S tako široko opredelitvijo družinskega člana, ki dovoljuje široko interpretacijo in onemogoča izključitev posameznika, ki bi se lahko znašel kot žrtev ali povzročitelj nasilja, pa z definicijo ne bi bil zajet, pa kljub temu zakon ni upošteval dejansko stanje v družbi, ki kaže, da so praviloma žrtve nasilja v družini ženske, o čemer pričajo tudi zgodovinska, sociološka in empirična dejstva. Raziskave v drugih državah kot tudi Nacionalna raziskava o nasilju v zasebnih in v partnerskih odnosih kaže, da je več kot 90% povzročiteljev nasilja v družini moških¹³ in da vsaka četrta ženska na svetu med 15. in 44. letom izkusi nasilje, praviloma povzročeno s strani moškega.

Zakonska definicija, ki je v tem pogledu nevtralna oz. omejena, tako tudi rezultira v politikah (npr. nacionalnih resolucijah in akcijskih načrtih), ki posebej ne naslavlajo ali odgovarjajo na potrebe žensk kot žrtev nasilja in s tem samo še nadalje povečujejo neenako razmerje moči spolov. S tem pa seveda tudi ne vzpostavlja pogojev za preprečevanje nasilja v družini oz. odpravo vzroka, t.j. neenakost moči. Zmotno je namreč misliti, da gre vzroke za nasilje iskati v revščini, alkoholizmu in ostalih dejavnikih, o čemer se strinjajo tudi strokovnjaki, ki te pojave ocenjujejo kot tveganja za nastanek nasilja (po Nacionalni raziskavi o nasilju v partnerskih odnosih tako le pribl. 20% povzročiteljev uživa alkohol, nekaj več kot 15% pa ga sploh nikoli ne uživa. Le 1,4% povzročiteljev v tej raziskavi pa je brezposelnih). Namen izvajanja nasilja v družini je namreč težnja po vzpostavitvi popolnega nadzora (psihičnega, fizičnega, ekonomskega, seksualnega) nad drugo osebo in to praviloma moški zaradi različnih dejavnikov stori lažje kot ženska. Na primer že po fizioloških lastnostih, zaradi zasedanja boljše plačanih mest in s tem večje ekonomske moči in neodvisnosti. Ob razpadu zakonske skupnosti praviloma ženska prevzame skrb za skupne otroke, torej tako svojo kot njihovo varnost, kar pa je bistveno težje, saj so možnosti izogibanja povzročitelju nasilja bistveno manjše.

Zakon bi zato moral posebej naslavljati in odgovarjati na potrebe žensk, otrok, starejših, invalidnih oseb, oseb z motnjami v duševnem zdravju, ter ponujati rešitve, programe in pomoč, oblikovane glede na specifično posameznih skupin.

Ne glede na spolno nevtralno definicijo Zakona o preprečevanju nasilja v družini, se nevladne organizacije tako v smislu nasilja v družini ukvarjamo predvsem z nasiljem nad ženskami in zato v pričujočem besedilu (zakonski) izraz nasilje v družini porabljam predvsem v povezavi z nasiljem nad ženskami.

¹³ UNIFEM, 2003

OCENA ZAKONA O PREPREČEVANJU NASILJA V DRUŽINI OZ. IMPLEMENTACIJE POSAMEZNIH NJEGOVIH DOLOČIL

Opredelitev pojma družinskih članov/družine

Družinski člani po tem zakonu so:

- zakonec ali zunajzakonska partnerica oziroma partner, bivši zakonec ali bivša zunajzakonska partnerica oziroma partner,
- partnerica oziroma partner ali bivša partnerica oziroma partner v registrirani istospolni partnerski skupnosti,
- krvna sorodnica oziroma sorodnik v ravni vrsti,
- krvni sorodniki v stranski vrsti do vštetega tretjega kolena,
- sorodnik po svaštvu do vštetega drugega kolena,
- posvojiteljica oziroma posvojitelj in posvojenka oziroma posvojenec,
- rejnica oziroma rejnik in rejenka oziroma rejenc,
- skrbnica oziroma skrbnik in varovanka oziroma varovanec,
- osebe, ki imajo skupnega otroka,
- osebe, ki živijo v skupnem gospodinjstvu.

Zakon dovolj **široko interpretira** pojem družinskih članov, da v praksi nevladnih organizacij ne prihaja do večjih težav pri opredeljevanju nasilja v družini. Eno izmed vprašanj, ki se je odprlo pri implementaciji zakona je tolmačenje družinskih članov v okviru kazenske zakonodaje. Kazenski zakonik govori o družinski skupnosti oz. o drugi trajnejši življenjski skupnosti, pri čemer ne ponuja definicije, kar pomeni, da mora napolniti vsebino teh dveh zakonskih znakov tožilec sam. Usmeritev tožilcem pri reševanju tovrstnih dilem ponujajo vrhovni tožilci, ki jih napotujejo na uporabo termina družinski člani kot jih definira Zakon o preprečevanju nasilja v družini. Kljub temu se v praksi lahko pojavi primer, ko na primer nasilje izvaja oseba, ki z žrtvijo nikoli ni bila v družinski skupnosti ali drugi trajnejši življenjski skupnosti (npr. oče zaradi večjega stika z otrokom izvaja nasilje nad materjo, s katero ni bil nikoli v življenjski skupnosti), četudi s tem ne izpolnjuje zakonskega znaka kaznivega dejanja nasilja v družini, po drugi strani pa izpolnjuje definicijo družinskega člana po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini. Takšna **vrzel v praksi onemogoča kaznovanje** takšne osebe, saj bi subsumpcija takšnega dejanja pod kazensko normo verjetno pomenila pretirano širjenje zakonskega znaka kaznivega dejanja.

Varovanje identitete prijavitelja, prič v postopku

Organi in organizacije so dolžni izvesti vse postopke in ukrepe, ki so potrebni za zaščito žrtve oz. ti organi pri svojem delu izvedo za okoliščine, na podlagi katerih je mogoče sklepati, da se izvaja nasilje, so dolžni o tem takoj obvestiti center za socialno delo (še zlasti, kadar je žrtev lahko otrok), razen v primeru, če žrtev temu izrecno nasprotuje in ne gre za sum storitve kaznivega dejanja, ki se preganja po uradni dolžnosti.

V navezavi na varovanje identitete žrtve (9. člen zakona), je tu potrebno izpostaviti tudi varovanje identitete prijavitelja, naznanitelja in tudi priče.. Praksa je pokazala, da prihaja do primerov, ko npr. uslužbenec centra za socialno delo **razkrije identiteto prijavitelja** v primerih nasilja v družini (npr. nevladna organizacija, sorodniki, sosedi..), kar je v nasprotju z namenom tega določila, saj nihče, ki opravi dolžnost prijave takšnega dejanja, ne bi smel trpeti posledic.

Problem varovanja identitete pa je potrebno upoštevati tudi v nadaljevanju, t.j. v kazenskem postopku; tu se je izpostavilo vprašanja **razkrivanja identitete socialnih delavcev in svetovalk zaposlenih pri nevladnih organizacijah**, ki se zaradi svojega dela znajdejo v postopku kot priče. Kot nepotrebno oz. kot negativna posledica se je pokazalo razkrivanje podatkov o njihovem prebivališču ipd. Nekatera sodišča/sodniki tako ne zahtevajo navedbe vseh osebnih podatkov, temveč samo naslov centra, s katerega socialni delavec prihaja ali naziv organizacije. To ocenjujemo kot dobro prakso.

Spremljevalec žrtve

Med pomembnejšimi pravicami žrtve nasilja v družini je pravica, da si žrtev lahko izbere osebo, ki jo spremlja v vseh postopkih, povezanih z nasiljem - spremljevalec. Za prisotnost spremljevalca v postopkih zadostuje, da žrtev pred pričetkom postopka ali v postopku izjavi, da jo določena oseba spremlja in da želi, da je v postopku prisotna. Spremljevalec pomaga žrtvi pri zaščiti njene integritete v postopkih pred organi in organizacijami, pomaga pri iskanju rešitev in nudi žrtvi psihično oporo.

Organ, ki vodi postopek, lahko prepove osebi spremljati žrtev v postopku, če gre za npr. mladoletno osebo, če je spremljevalec tudi povzročitelj oziroma, če obstoji verjetnost, da oseba ne bo mogla opravljati nalog glede na sorodstvene ali druge povezave z žrtvijo ali povzročiteljem nasilja.

V samem začetku izvajanja zakona se je pogosto dogajalo da organ, ki je vodil postopek **ni dovolil prisotnosti spremljevalca** in ni poznal njegove vloge v postopku. S tem je seveda brez dvoma ogrožen celoten postopek, saj v večini primerih, kjer žrtev pride s spremljevalcem, sicer sploh ne bi prišla. Spremljevalec tako pripomore k začetku oz. olajša začetek, tek in s tem večjo verjetnost uspešnega postopka, kar je potrebno spoštovati v vseh postopkih pred katerimkoli organom.

Zakon oz. podzakonski akt ne vsebuje natančnejših določil o delovanju, postopanju spremljevalca, kar v praksi prinaša nekaj težav. Zgodi se namreč, da spremljevalec prevzame (pre)aktivno vlogo v postopku in postane nekakšen »**glas žrtve**«, kar pa seveda ni namen. Organ, ki vodi postopek tako ne more ugotoviti, ali je to, kar navaja spremljevalec dejansko v interesu žrtve. Za uspešno dokončan postopek (pravnomočna sodba), je potrebno, da ima **žrtev aktivno vlogo** oz. da je do te mere opolnomočena, da postopek lahko steče do konca. V

primeru, da spremljevalec ne predstavlja dejanskih interesov žrtve, je torej verjetnost za neuspešno končan postopek toliko večji.

Varstvo identitete žrtve

Varovanje identitete žrtve ni samo naloga organov in organizacij, katerih obveznosti ta zakon izrecno opredeljuje, temveč naloga bistveno širšega kroga subjektov; predvsem je na tem mestu nujno izpostaviti medije. O žrtvah ali povzročiteljih nasilja ne smejo biti javnosti posredovani podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče prepoznati žrtev ali njeno družino. Posredovanje podatkov je dopustno le, če polnoletna žrtev s tem izrecno soglaša. Vendar pa vemo, da temu ni vedno tako. Še vse prevečkrat se v medijih (pa ne samo v povezavi z nasiljem v družini) pojavijo slike mladoletnih žrtev ipd.

Starši oz. skrbniki so sicer dolžni v okviru izvajanja skrbi za otroka tega varovati pred izpostavljanjem javnosti, vendar brez odgovornih medijev je to zelo težka naloga.

Na tem mestu bi tako predlagali večjo aktivnost na področju **ozaveščanja medijev** o problematiki in specifikah nasilja v družini, s čimer bi dosegli **korektnije poročanje** o sami problematiki. Medijsko poročanje lahko na eni strani prinese večjo ozaveščenost o problematiki ter pozitiven javni pritisk na pristojne organe, da ukrepajo, hkrati pa lahko slab način poročanja, tudi zaradi razkritja identitete žrtve, prinese ne le dolgotrajne negativne posledice za žrtev samo, temveč **odvrne druge žrtve od prijave** dejanja in s tem tudi izrabe podpornih sistemov, t.j. učinkovito medijsko poročanje.

Sodelovanje organov, organizacij ter nevladnih organizacij

Organi in organizacije ter nevladne organizacije so dolžne prednostno obravnavati primere nasilja, zagotavljati medsebojno obveščanje in pomoč z namenom preprečevanja in odkrivanja nasilja, odpravljanja vzrokov ter nudenja pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje.

Splošna ocena sodelovanja organov in organizacij s strani nevladnih organizacij v primerih nasilja v družini, bi bila na podlagi zbranih mnenj, izkušenj in informacij »**zadovoljivo**«. To seveda ne pomeni, da je sodelovanje praviloma slabo ali pa da je neučinkovito; to predvsem pomeni, da je prostora za izboljšanje še veliko.

Kot pozitivno ocenjujejo nevladne organizacije sodelovanje s centri za socialno delo, regionalnimi koordinatorji, šolami ter policijo na preventivni ravni, posebej s centri za socialno delo pa še v zvezi z dejavnostjo zatočišč in deloma tudi pri delu multidisciplinarnih timov.

Nezadostno sodelovanje centrov za socialno delo pri obravnavi primerov nasilja v družini je npr. izpostavljeno pri **pridobivanju povratnih informacij** organu, ki je posredoval obvestilo o zaznavi nasilja. Ta problem izpostavljajo npr. predstavniki šolstva, predvsem ravnatelji na šolah, socialni delavci in psihologi, ki po posredovanju informacij ne vedo, ali se primer obravnava in npr. kako, če je bil končan. Nedvomno je takšna informacija za nadaljnje delo z morebitno mladoletno žrtvijo nujno potrebna. Prav tako je na primer center za socialno delo dolžan **obvestiti vzgojno-varstveni zavod** o izrečenem ukrepu prepovedi približevanje, ker

sicer ni verjetnosti, da bi vzgojno-varstveni zavod to prepoved oz. njene morebitne kršitve lahko spremljal.

Posamezni socialni delavec hkrati obravnava storilca in žrtev, kar lahko pomeni manipuliranje z delavcem CSD-ja (tako strani povzročitelja kot tudi žrtve), po drugi strani pa ustvarja nezaupanje enega ali drugega v nepristranskost in kvalitetno delo delavca. Poleg tega se s tem ustvarjajo možnosti za srečevanje žrtve in povzročitelja tekom obravnave v prostorih centra, kar povzroča dodatne zaplete in nenamerno kršitev prepovedi približevanja določeni osebi.

Sodelovanje s pravosodnimi organi za razliko od sodelovanja s centri za socialno delo in policijo ni bilo celostno ovrednoteno, predvsem iz razloga, da pred sprejemom zakona takšno sodelovanje ni bilo zakonsko predvideno, čeprav so obstajali posamezni primeri, ko je do sodelovanja prišlo zaradi ad hoc odločitev vpletenih akterjev. Verjetno k tesnejšemu sodelovanju niso silile sama narava sodnih postopkov in pozicija sodstva oz. sodnika, kjer je položaj sodnika nekoliko dvignjen nad vpletenimi, ko ocenjuje problem in sprejme svojo odločitev, ki pa jo kasneje ni dolžan nadzorovati.

Ocenjujemo, da je Zakon o preprečevanju nasilja v družini odprl možnosti in dal podlago za sodelovanje pravosodnih organov z nevladnimi organizacijami skozi različne institute: vloga spremljevalca žrtve, ki lahko sodeluje tudi v sodnih postopkih, vlogo zagovornika, ki lahko sodeluje v postopku, sodelovanje v multidisciplinarnih timih, skupna izobraževanja in usposabljanja.

Na drugi strani aktivnosti nevladnih organizacij dopolnjujejo aktivnosti centrov za socialno delo, kar terja tesnejše sodelovanje, sama aktivacija policije pa je pogosto posledica opolnomočenja, ki ga žrtev dobi ob spodbudi nevladnih organizacij in tudi njihovi pomoči žrtvi pri komunikaciji s policijo.

Zakon predvideva sodelovanje organov in organizacij, seveda pa v svojem besedilu ne more natančno opredeliti postopkov; to urejajo podzakonski akti, ki pa niso še vsi sprejeti. Sprejet je Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini¹⁴, Pravilnik obravnavi nasilj v družini za vzgojno-izobraževalne zavode¹⁵ ter Pravilnik o sodelovanju policije z drugimi organi in organizacijami pri odkrivanju in preprečevanju nasilja v družini¹⁶.

Ostane torej **sprejem pravil, ki bodo v primerih nasilja v družini zavezovale zdravstvene organizacije**. Ravno zaradi ali pa tudi zaradi odsotnosti takšnih pravil je sodelovanje predstavnikov zdravstvenih organizacij (praviloma zdravnikov) na srečanjih multidisciplinarnih timov izjemno slabo.

Po našem mnenju je vloga vseh organov in organizacij v vseh fazah posameznega primera nujna za uspešnost postopka; enkratno dejanje oz. obravnava največkrat ne zadostuje, saj je potrebno tako žrtev, kot tudi storilca spremljati in izmenjevati informacije o tekočem dogajanju in spremembah, če naj bi se postopek uspešno končal. Medsebojno sodelovanje namreč ne pomeni samo uspešnejše odkrivanje primerov in učinkovitejšo pomoč žrtvam, temveč tudi možnost pospeševanja postopka, pridobivanja dodatnih pomembnih informacij,

¹⁴ Uradni list RS, št. 31/2009

¹⁵ Uradni list RS 104/2009

¹⁶ Uradni list RS 25/2010

preprečevanje negativnih posledic uvedbe postopka, predvsem pa zaščito posrednih žrtev (otrok).

Sodelovanje v multidisciplinarnih timih

Nekateri predstavniki nevladnih organizacij ocenjujejo sodelovanje s centri za socialno delo v okviru multidisciplinarnih timov kot slabše v primerjavi z obdobjem pred sprejemom zakona, pri čemer je takšna ocena povezana z dejstvom, da je ustanovitev timov, ter njihovo delovanje bolj formalizirano od sprejema zakona dalje. V obdobju, ko sklici timov niso bili zakonsko urejeni, so bili socialni delavci **bolj angažirani** in so to delo jemali kot sodelovanje, ne pa kot nadzor. S formalizacijo postopkov so se povečale tudi administrativne obveznosti, čemur pa se sedaj delavci centrov poskušajo izogniti.

Pobudo za sklic multidisciplinarnega tima dajo lahko tudi nevladne organizacije, ki pa menijo, da njihove **pobude včasih niso zadosten razlog** za dejanski sklic; tako se ustvarja neenakopraven odnos med organi, ki naj bi po zakonu sodelovali in s tem šibkejšo vlogo enih akterjev nasproti drugim. Vsekakor je pri teh podatkih in navedbah potrebno upoštevati različno regijsko pokritost s tovrstnimi storitvami/aktivnostmi nevladnih organizacij.

Število sklicanih timov je po oceni nevladnih organizacij pod pričakovanji; podatki¹⁷ za leto 2010 kažejo, da je bilo sklicanih 463 timov, pri čemer pa je bilo obravnavanih 1928 primerov nasilja v družini. Hiter pogled kaže, da je tim sklican le v slabi četrtini primerov, pri tem pa seveda niti ni nujno, da so nevladne organizacije poklicane k sodelovanju v timu. Glede na to, da so nevladne organizacije pomemben del podpornega sistema in da si praviloma edino usposobljene za opolnomočenje in spremljanje žrtve, je nerazumljivo, da niso na tim povabljene prav vsakokrat, četudi bi seveda zato potreboval dodatno financiranje, ki bi ga moral zakon predvideti. Nesporno je, da so nevladne organizacije tiste, ki lahko ustrezno dopolnijo, podprejo in nadgradijo delo in aktivnosti centrov za socialno delo.

Zakon o preprečevanju nasilja v družini je torej formaliziral nekatere že znane postopke obravnave žrtev nasilja v družini in pomoči, vendar pa je poleg tega prinesel še veliko novosti in razširil obseg dela, obveznosti in pristojnosti centrov za socialno delo. Pod takimi pogoji je učinkovito sodelovanje organov še toliko bolj pomembno in je bilo najverjetneje tudi predvideno iz razloga boljše, učinkovitejše in hitrejše obravnave posameznih primerov. Predlagamo torej, da delavci centrov za socialno delo povabijo k delu tima tudi nevladne organizacije oz. jih na njihovo pobudo skličejo. V primeru, da tim ni sklican, četudi je bila dana pobuda, ocenjujemo, da bi moral pristojni center za socialno delo sicer **podati pisno obrazložitev razlogov** pobudniku.

Problem, ki ga izpostavljajo v zvezi s sklicem timov državni tožilci pa opozarja na **kratek rok za imenovanje članov** in udeležbo na teh timih. Tim mora biti v skladu s pravilnikom sklican v treh dneh po imenovanju članov in to v praksi predstavlja težavo pri organizaciji dela tako tožilcev, kot tudi verjetno drugih članov (zdravniki, policisti...). V tem delu predlagamo **uporabo modernih komunikacijskih sredstev (skype)**, ki so omogočajo sodelovanje članov tima brez fizične prisotnosti in s tem omogočijo lažje delo članov tima in učinkovitejšo obravnavo žrtve.

¹⁷ Posvet Skupnosti centrov za socialno delo, 18.2.2011

Praktične težave pri delu timov so izpostavili delavci v pravosodju, ki so opozorili, da se še vse preveč **zapisnikov tima znajde v poročilih**, ki jih pripravljajo centri za socialno delo, pa tudi med ovadbami. Zapisnik tima ne sme biti vključen v dokumente, v katere bi lahko imel povzročitelj vpogled in bi jih lahko izkoristil oz. druga nepooblaščen oseba.

Strokovna usposabljanja

Četrty in peti odstavek 10. člena Zakona o preprečevanju nasilja v družini pravi da se morajo strokovni delavci v organih in organizacijah, ki so zadolženi za opravljanje nalog na področju nasilja, v okviru stalnega izobraževanja, izpopolnjevanja in usposabljanja obvezno redno izobraževati s področja nasilja. Tudi odgovorne osebe v organih in organizacijah ter nevladne organizacije so dolžne zagotoviti usposabljanje vseh strokovnih delavcev, ki se v okviru svojega dela srečujejo z žrtvami oziroma povzročitelji nasilja.

Pomanjkljivost zakona, ne samo v tem določilo, je, da **ne predvideva finančnih posledic**, kar pomeni, da npr. nevladnim organizacijam niso zagotovljena sredstva za izpolnjevanje te z zakonom dane obveznosti.

Za izobraževanje delavcev v pravosodju je odgovoren Center za izobraževanje v pravosodju in mora med izobraževalne vsebine uvrstiti področje nasilja v družini. Izobraževanje delavcev centrov za socialno delo praviloma organizira Skupnost socialnih zavodov.

Nevladne organizacije vsekakor podpiramo izobraževanje in usposabljanje delavcev, vendar pa bi moral zakon ob postavitvi takšne obveznosti, predvideti tudi financiranje takšnih izobraževanj. Na strani centrov za socialno delo in pravosodja to ni težava, saj v obeh primerih obstaja center, skupnost, ki skrbi za tovrstno dejavnost, nevladne organizacije pa nimajo systemske možnosti vključevanja v takšna izobraževanja (npr. pri Centru za izobraževanje v pravosodju), predvsem pa nimajo sredstev, da bi izvedla takšna izobraževanja za svoje delavce po lastni meri, saj konec koncev potrebujejo drugačna znanja in veščine, četudi bi v mnogih točkah sodelovanje organov in organizacij na usposabljanjih bilo nujno.

Predlagamo, da se na pristojnih ministrstvih (t.j. tistih, ki so odgovorni za posamezne akterje na tem področju) **preučijo možnosti vključevanja** predstavnikov različnih organov, organizacij in nevladnih organizacij, in se tako tudi na izobraževanjih in usposabljanjih zagotovi multidisciplinaren pristop in ustvarja pogoje za sodelovanje med predstavniki različnih organov, organizacij.

PIC je v okviru razpisnih pogojev pri Evropski komisij predvidel tudi dogodek, na katerem so bili združeni predstavniki delavcev v pravosodju in predstavnice nevladnih organizacij. Ob tej priložnosti je bilo odrtih več tem, kjer se je jasno pokazalo, da bi dobro sodelovane olajšalo delo na obeh straneh in, predvsem za žrtve, prineslo boljše rezultate.

Dobro izkušnjo sodelovanja v izobraževanjih imajo nevladne organizacije z organizacijami s področja zdravstva (Društvo medicinskih sester).

Z vidika izobraževanja, usposabljanja tako organom, organizacijam in nevladnim organizacijam niso dane enake možnosti za razvoj in delo, kar bi zakon sicer moral predvideti.

Izvajanje programov za povzročitelje in druge storitve na področju preprečevanja in obravnave primerov nasilja v družini

Center za socialno delo ali sodišče lahko napoti povzročitelja nasilja v ustrezne izobraževalne, psihosocialne in zdravstvene programe, ki jih izvajajo organi in organizacije ter nevladne organizacije, pri čemer pa zakon ne predvidi financiranja takšnih programov in tako nevladnim organizacijam nalaga obveznost, odgovornost, ne ustvarja pa pogojev za njihovo izvedbo.

Na posvetu z delavci v pravosodju je bila kot ena večjih ovir pri vzpostavljanju sodelovanja z nevladnimi organizacijami izpostavljena težava, da **nimajo dovolj informacij o njihovih programih, storitvah**, kamor bi lahko napotili tako žrtve, kot seveda povzročitelje npr. pri izrekanju pogojne obsodbe z varstvenim nadzorstvom.

Napotitev žrtve na obravnavo k nevladni organizaciji je smiselna v večini primerov obravnave nasilja v družini, saj pri teh primerih obstaja več dejavnikov tveganja, da postopek ne bo speljan do konca, nevladne organizacije, pa lahko pomagajo zmanjševati ta riziko:

- z izvajanjem programov za opolnomočenje žrtve,
- s pomočjo žrtvi pri zbiranju dokazov,
- s pripravo žrtve na potek postopka in predstavitev možnih izidov in zapletov,
- spremljanje žrtve v postopkih pred organi,
- s preprečevanjem pasivnosti žrtve v postopku.

Storilec ima zaradi dolgotrajnosti postopkov številne možnosti vplivanja na žrtev v smislu, da naj opusti pričanje, naj se vrne k njemu ipd. **Daljši kot je torej postopek, večja je verjetnost »umika žrtve«.**, torej neuspešno končanega postopka.

Programi za povzročitelje bi morali biti po mnenju nevladnih organizacij nujno izvajani tudi v **zavodih za prestajanje zaporne kazni**. Verjetnost ponavljanja vedenjskih vzorcev koncu prestane kazni je brez strokovnega, sistematičnega pristopa k problemu visoka, zato je potrebno tako v času prestajanja zaporne kazni, kot tudi v času trajanja pogojne obsodbe povzročitelju nujno zagotavljati primerno obravnavo, pod nadzorom.

Medinstitucionalno sodelovanje se tako zopet pokaže kot nujna delitev nalog v sistemu in s tem večja uspešnost pri uresničevanju zakona in politik.

Brezplačna pravna pomoč

Do brezplačne pravne pomoči po Zakonu o preprečevanju nasilja v družini je, ne glede na določbe zakona, ki ureja brezplačno pravno pomoč, upravičena oseba, za katero je bila podana ocena o ogroženosti. Mnenje o ogroženosti osebe poda pristojni center za socialno

delo. Zakon ne daje jasnih kriterije za izdelavo mnenja o ogroženosti in s tem seveda dopušča različne interpretacije tega pojma. Delavec centra za socialno delo lahko na podlagi subjektivne interpretacije pojma ogroženosti oceni, da le-ta ni podana in s tem žrtvi onemogoči dostop do brezplačne pravne pomoči, posledično pa zavarovanja sebe in morebitnih svojih otrok.

Brezplačna pravna pomoč se dodeli za postopke, ki tečejo na predlog žrtve zaradi ukrepov za preprečitev nadaljnje škode, kadar je povzročitelj žrtev že telesno poškodoval, ali ji je prizadejal škodo na zdravju ali drugače posegel v njeno dostojanstvo ali druge osebne pravice, ali kadar gre za iste ukrepe usmerjene v varstvo otroka. Tukaj gre tako npr. za prepustitev stanovanja v skupni rabi in pa različnih prepovedi, ki jih sodišče prepove povzročitelju nasilnih dejanj (vstop v stanovanje, zadrževanje v bližini stanovanja, kraju nahajanja žrtve, vzpostavitev stikov ali srečanje z žrtvijo).

Pravica do brezplačne pravne pomoči je s tem zakonom omejena na reševanje najnujnejših vprašanj za zagotovitev varnosti žrtve, pri čemer so možni učinki izdanih prepovedi in ureditev prepustitve skupnega stanovanja v izključno rabo žrtve zgoljčasne narave. Obravnava žrtve v sistemu, ki ga ustvarja zakon stremi k odpravi nasilja t.j. dolgoročnim rešitvam na kar kaže tudi napotovanje povzročiteljev v ustrezne programe, pripravljanje načrtov pomoči žrtvi, obravnavo žrtve v programih pomoči ipd. in seveda preventivni dejavnosti.

Ozek obseg postopkov, v katerih je lahko dodeljena brezplačna pravna pomoč po naši oceni **ne prispeva bistveno k reševanju položaja žrtve**, saj ne daje možnosti za celostno ureditev problematike, ki pa seveda ni zgoljčasne narave. Žrtev mora resda v prvi vrsti poskrbeti za svojo varnost in varnost tistih, za katere je še odgovorna, vendar pa bi bilo za vzpostavitev osnovnih pogojev za njeno samostojno življenje **nujno obseg brezplačne pravne pomoči razširiti** na postopek za razvezo, razdelitev skupnega premoženja, ureditev skrbništva nad otroki, stiki in plačevanje preživnine. Brez ureditve teh razmerij, žrtev, ki je poročen in ima s povzročiteljem skupne otroke, ne more jasno načrtovati svoje prihodnosti v neodvisnosti od povzročitelja. In tako se nadaljuje vzvod za vzpostavitev kontrole moči povzročitelja nad žrtvijo.

Pri obravnavi žrtev nasilja s strani odvetnikov, bodisi tistih dodeljenih v postopku za brezplačno pravno pomoč, bodisi plačanih odvetnikih, žrtve pogosto pričajo o velikem nerazumevanju problematike in nesenzibiliziranosti za težave, ki spremljajo žrtev. Dinamika čustvenega stanja in odzivanja žrtve je kompleksna in jo je nujno potrebno poznati, če naj bi bilo delo in pomoč žrtvi učinkovito. Seveda je težko pričakovati, da bodo vse osebe, kakorkoli vključene v delo z žrtvijo za ta usposobljene, je pa vendar smiselno. Sodelavci Pravno-informacijskega centra nevladnih organizacij, smo si v času izvajanja koncesije za brezplačno pravno pomoč, kot največji ponudnik prvega brezplačnega pravnega nasveta pridobili bogate izkušnje pri delu, tudi z žrtvami nasilja v družini. Na letni ravni smo obravnavali približno 400 primerov s področja družinskega prava, kjer pa je skoraj večina primerov kazala na različne oblike nasilja, pri čemer je bilo očitno, da se žrtve dostikrat niso zavedale tega nasilja (predvsem, kadar je šlo za ekonomsko nasilje). Pri tem delu smo ugotovili, da je potrebno za kvalitetno in učinkovito pomoč žrtvi nedvomno poznati dinamiko njihovega vedenja in čustvovanja, zato smo v tem delu vzpostavili sodelovanje z nevladnimi organizacijami kot je npr. Društvo SOS telefon.

Pri izvajanju brezplačne pravne pomoči žrtvam nasilja v družini v okviru tega projekta smo tako ugotovili, da je sodelovanje z odvetniki, ki so senzibilizirani za to področje nujno nadgrajevati in vzpostaviti pa zgledu multidisciplinarnih timov. Tako smo k sodelovanju povabili nevladne organizacije in **odvetniško družbo**, ki je izkazala zanimanje in senzibiliziranost za to področje. V timu bomo tako poskušali identificirati probleme, ki naj jih rešujejo člani glede na svojo usposobljenost, drug drugemu pa bomo pomagali ustvarjati pogoje za delo z žrtvijo.

Delo in sodelovanje policije

Nevladne organizacije na splošno ocenjujejo aktivnost policije na področju nasilja v družini kot **pozitivno**. Počasi se tudi opuščajo slabe prakse, vendar pa so v nekaterih regijah te še prisotne v večji meri kot drugje. Kot **slabo prakso ocenjujemo predvsem izrekanje globe** za prekršek pa Zakonu o javnem redu in miru.

V primeru, da policije izreče globo, kadar jih pokliče eden izmed članov družine oz. družinski član, je najverjetneje, da bo globo plačala žrtev, praviloma torej ženska in v prihodnje **ne bo več klicala** policije, saj si ne more privoščiti ponovnega plačila relativno visoke globe.

Zapisnikov multidisciplinarnih timov policija **ne bi smela prilagati ovadbam** kot dokazni material, saj v te listine povzročitelj lahko vpogleda, v njem pa so praviloma tudi podatki o nastanitvi žrtve in nadaljnjih ukrepih za njeno varnost, s katerimi pa povzročitelj ne bi smel biti seznanjen.

V zvezi z izrekanjem prepovedi približevanje je potrebno poudariti, da umik žrtve v varno hišo še **ne pomeni njene absolutne varnosti**, če ta prepoved ne zaje tudi njenih otrok in krajev, kjer se njeno življenje praviloma odvija (služba, vrtec..). V primerih, ko prepoved približevanja ne zajema tudi mladoletnih otrok, lahko povzročitelj zahteva stik z njimi. Pri tem niso le sami izpostavljeni kot žrtve, temveč se tudi nasilje nad prvotno žrtvijo s tem nadaljuje.

ZAKLJUČEK

Skozi pričujoče poročilo smo želeli osvetliti nekatere pereče probleme na področju nasilja v družini in obravnavi žrtev, seveda pa teme še zdaleč nismo izčrpali. Skozi projektne aktivnosti smo si zadali nove cilje, ki jim bomo sledili v upanju, da bomo prispevali k večji ozaveščenosti o nedopustnosti nasilja in zmanjšanju njegove pojavnosti.

PIC